

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

De physeos apud Aristotelem notione eiusque ad animam ratione

Bonnae, 1884

Pars Prior

[urn:nbn:at:at-ubi:2-11549](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:at:at-ubi:2-11549)

Pars prior.

Ipsa φύσις notio ex singulis Aristotelis locis explicata.

I.

De principali illa divisione, qua Aristoteles omnes res dirimit in res naturales et res non naturales.

Causae, quae dicuntur motrices, aut eae sunt, quibus impellimur, ut faciamus aliquid, quod Graece dicitur πράττειν τι, aut eae, quae pertinent ad rerum ortus, mutationes, interitus, quaeque sunt ποιητικαὶ αἰτίαι; ex illis actiones manant eae, quae διὰ προαίρεσιν fiunt, ex his oriuntur res, quae φύσει aut τέχνῃ efficiuntur.

Ut igitur appareat, quid sit ἡ φύσις, Aristoteles quaerere instituit, quid potissimum differant res natura a rebus non natura natis: Τῶν ὄντων¹ τὰ μὲν ἐστὶ φύσει, τὰ δὲ δι' ἄλλας αἰτίας, φύσει μὲν² τὰ τε ζῶα καὶ τὰ μέρη αὐτῶν³ καὶ τὰ φυτὰ

¹ Phys. II 1. 192 b 8.

² Lectionem sequimur Bekkerianam, a qua, quae in codice E leguntur verba, non nihil discrepant; quae utrum praeferenda sint, necne, videamus. In eis, quae vulgo leguntur, desideramus particulam δὲ correlativam, quae μὲν particulae v. 9 respondeat; nam δὲ v. 12 eo referri non potest; an putas verbis τοῖς φύσει γενομένοις opposita esse posse τὰ φύσει ὄντα? Quae vero secuntur v. 13 τὰ μὲν γὰρ φύσει ὄντα cum verbis κλίνη δὲ καὶ ἱμάτιον κτλ. sunt coniungenda. In verbis autem, quae cod. E v. 9 exhibet φύσει δὲ φαμέν εἶναι κτλ. nihil desideratur. Accedit quod Alexander verba eiusdem codicis videtur legisse; Simplicii enim in Aristotelis Physicorum libros evolvens commentaria invenies (p. 264 Diels) haec, ἐπιστάνει δὲ ὁ Ἀλέξανδρος, ὅτι τούτων ἕκαστον εἶπεν ἐν ἑαυτῷ ἔχειν ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως, ἃ προείρηκε, τούτῃ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἀπλὰ τῶν σωμάτων, ἀλλ' οὐχὶ πάντα τὰ φυσικά: quae in uno codice E leguntur sic exhibente: τούτων μὲν γὰρ ἕκαστον ἐν ἑαυτῷ ἀρχὴν κτλ., ceteri: τὰ μὲν γὰρ φύσει ὄντα πάντα φαίνεται ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς ἀρχὴν κτλ. Quae quamvis ita se habeant, tamen lectio codicis E hoc quidem loco recipienda non videtur; ea enim probata eicienda erunt illa v. 11 ταῦτα γὰρ εἶναι καὶ τὰ τοιαῦτα φύσει φαμέν; quae verba adeo sunt Aristotelis, sermonisque tenori apta, vix ut omitti possint. Atque μὲν particula non ita raro ponitur nulla correlativa respondente, praesertim cum, quae sint opponenda, facile simul audiantur. Quibus omnibus reputatis in eis, quae vulgo leguntur, acquiescimus.

³ Verba καὶ τὰ μέρη αὐτῶν grammaticae non referas nisi ad ea,

καὶ τὰ ἀπλὰ τῶν σωματικῶν, οἷον γῆ καὶ πῦρ καὶ ἀήρ καὶ ὕδωρ· ταῦτα γὰρ εἶναι καὶ τὰ τοιαῦτα φύσει φασμέν. Quibus maxime res sunt oppositae, quae arte perficiuntur. Quaerendum igitur est, quid nam sit causae, cur illa praeter cetera corpora vocentur naturalia. Commune eis aliquid esse oportet, in quo posita sit haec differentia. Id autem in eo cernitur, quod omnibus naturalibus corporibus principium quoddam motus insitum esse apparet: Τὰ μὲν γὰρ φύσει ὄντα πάντα φαίνεται ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς ἀρχὴν κινήσεως καὶ στάσεως (ibid. 192^b 13). Quae cunque autem res ut lectica, vestis, aliae id genus arte perfectae sunt, eae, si id unum respexeris a quo denominantur, nullum in se mutationis impetum habent: κλίνη δὲ καὶ ἱμάτιον καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἄλλο γένος ἐστίν, ἣ μὲν τετύχηκε τῆς κατηγορίας ἐκάστης καὶ καθ' ὅσον ἐστὶν ἀπὸ τέχνης, οὐδεμίαν ὁρμὴν¹ ἔχει μεταβο-

quae praecedunt: τὰ τε ζῷα; sed conferenda sunt, quae de eadem re initio terti de Caelo libri (298^a 29) dicuntur: λέγω δ' οὐσίας μὲν τὰ τε ἀπλὰ σώματα, οἷον πῦρ καὶ γῆν καὶ τὰ κύττοιχα τούτοις, καὶ ὅσα ἐκ τούτων, οἷον τὸν τε σύνολον οὐρανὸν καὶ τὰ μόρια αὐτοῦ, καὶ πάλιν τὰ τε ζῷα καὶ τὰ φυτὰ καὶ τὰ μόρια τούτων, quare veteres interpretes ad unum omnes τῶν γὰρ φύσει καὶ τὰ μέρη φύσει (Themistius p. 156 Spengel). In re explicanda non item consentiunt. Namque Alexander (apud Simplicium l. l. p. 261) εἰπὼν δὲ καὶ τὰ ζῷα προσέθηκε καὶ τὰ τούτων μέρη, διότι τῶν φύσει ὄντων καὶ τὰ μέρη φύσει· τῶν μὲν γὰρ τεχνητῶν τὰ μέρη οὐ πάντα τεχνητά. . . τῶν δὲ φυσικῶν τὰ μέρη καὶ αὐτὰ διὰ φύσιν εἰσι. καὶ τοῦτο εἰκότως· ταῖς μὲν γὰρ τέχναις ὑπόκειται τὰ φυσικὰ σώματα, τοῖς δὲ φύσει γινομένοις καὶ τὰ ὑποκείμενα φυσικά· διὸ καὶ τὰ τούτων μέρη φυσικά πάντα. Cuius explicationem Simplicius corrigens aliqua ex parte haec addit: εἰ δὲ μέρη καὶ τὰ στοιχεῖα καλοῦμεν, οἷα ἐστὶ εὐλα καὶ λίθοι καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν οἰκῶν, καὶ ἐπὶ τῶν φυσικῶν τὰ πρῶτα στοιχεῖα οὐκ ἐστὶ φυσικά· οὐδὲ γὰρ ἡ ὕλη φυσικὴ καθ' αὐτὴν ἀκίνητος οὐσα. ἀλλ' ἴσως ἐστὶ τις καὶ ἐν τούτοις διαφορὰ· καὶ γὰρ ἐπὶ μὲν τῶν τεχνητῶν καὶ τὰ προσεχὴ στοιχεῖα φυσικά ἐστὶν. . . ἐπὶ δὲ τῶν φυσικῶν εἰ καὶ τὸ ἔσχατον ὑποκείμενον μὴ ἐστὶ φυσικὸν οἷον ἡ ὕλη ἀλλὰ τὰ προσεχὴ φυσικά ἐστὶν. Quae quamvis ita se habeant, noli tamen putare verborum ordinem esse mutandum. Neque enim ita dilligens est Aristotelis scriptura.

¹ Commemorat Simplicius (p. 265) pro ὁρμῆς vocabulo quosdam scripsisse ἀρχήν. Ipse ὁρμὴν δὲ, inquit, κυρίως τὴν ἐνδοθεν ἀρχὴν ἐκάλεσε τῆς κινήσεως. Recte; namque φύσεως vis, quae hoc loco ὁρμὴ id est impetus dicitur, in quarto de Caelo libro (308^a 2), ubi de φύσει et δυνάμει τοῦ βαρέος καὶ κοῦφου consideratur, οἷον ζῶπυρ· ἅττα κινήσεως designatur, id est fomentum vel fomes quasi motus.

λῆς ἔμφυτον (ibid. 15); quoad autem sunt lapideae vel terrenae vel ex rebus talibus mixtae, his quoque eaque quidem ratione, qua sunt mixtae, principium motus est insitum: ἡ δὲ συμβέβηκεν αὐτοῖς εἶναι λιθίνοις ἢ γηϊνοῖς ἢ μικτοῖς ἐκ τούτων, ἔχει, καὶ κατὰ τοσοῦτον (ibid. 18), ex quibus videre licet: τὴν φύσιν esse principium habendum causamque motus.

II.

Principium motus quo modo rebus naturalibus inhaereat.

Sed haec causa motus non invenitur nisi in eis corporibus, in quibus ἡ φύσις inest πρῶτως καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός (Phys. 192^b 22). Additur πρῶτως, ut corpora naturalia ipsa a rebus, quae forte ex eis sint formatae, distinguantur; nam πρῶτως inesse sive κυρίως de eo dicitur, quod rei alicui eprimo proprieque inhaeret nullo medio interposito. Quare, ut exemplo utar, statuam, simulatque id, in quo posita erat, subductum est, deorsum ferri videmus, neque tamen movetur, quod a est figura, cui nomen est statua, sed quia ex aere vel lignot constat. Non igitur statua, sed aes vel lignum in eis ducenda sunt, quibus ἀρχὴ καὶ αἰτία κινήσεως πρῶτως ὑπάρχει.

Quae secuntur verba καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός medici exemplo inlustrantur. Fieri enim potest, ut aliquis aegrotans medicus ipse sibi auctor sit valetudinis restituendae. Cuius mutationis, cum in laboranti (non in medico) fiat homine — is enim e malo in bonam progreditur valetudinem — non aegrotans per se est causa, sed accidit ut is, qui aegrotet, idem sanet; aliud enim est aegrotare aliud medicum esse.¹ Itaque medicum ab aegrotanti homine plerumque diversum esse videmus.

¹ Τὸ πρῶτως igitur et τὸ καθ' αὐτὸ, quamvis idem fere indicent, tamen aliqua ex parte sunt diiudicanda. Fieri enim potest, ut qualitas quaedam compluribus rebus καθ' αὐτὸ neque vero eadem πρῶτως inesse dicatur. Trigono enim καθ' αὐτὸ ὑπάρχει τὸ τὰς τρεῖς γωνίας ὀκτὶν ὀρθαῖς ἔχειν, idemque trigono aequis cruribus καθ' αὐτὸ inesse oportet; namque hoc, quoad aequis cruribus, trigonum est, et quoad trigonum, duobus rectis aequos habet; ex quo perspicuum est aliud ab alio separari non posse. Neque vero dixeris πρῶτως inesse τῷ ἰσοκλεεῖ τὸ ὀκτὶν ὀρθαῖς ἔχειν, quia per medium trigoni inest. — Rursus virtus

Quaecunque igitur arte quadam sive extrinsecus sive intus moventur, nisi mutantur per se sed per accidens, in se habere principium motus non dicuntur: οὐδὲν γὰρ αὐτῶν (τῶν ποιουμένων scilicet) ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐν ἑαυτῷ τῆς κινήσεως, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐν ἄλλοις καὶ ἔξωθεν, ὅσον οἰκία καὶ τῶν ἄλλων τῶν χειροκμητῶν ἕκαστον, τὰ δ' ἐν ἑαυτοῖς μὲν ἀλλ' οὐ καθ' αὐτὰ, ὅσα κατὰ συμβεβηκὸς αἰτία γένοιτ' ἂν αὐτοῖς (ibid. 28).

Ex quo efficitur, ut ἡ φύσις sit principium quoddam causaeque motus quietisve earum rerum, in quibus hoc principium insit primo proprieque et non per accidens: ὡς οὗτος τῆς φύσεως ἀρχῆς τινὸς καὶ αἰτίας τοῦ κινεῖσθαι καὶ ἡρεμεῖν ἐν ᾧ ὑπάρχει πρῶτως καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός (ibid. 20).

Argumentationem ut complectemur Simplicii verbis uti lubet: φύσις ἐστὶν ᾧ διαφέρει τὰ φύσει τῶν μὴ φύσει· διαφέρει τὰ φύσει τῶν μὴ φύσει τῷ ἀρχὴν καὶ αἰτίαν κινήσεως καὶ ἡρεμίας ἐνυπάρχουσιν ἔχειν πρῶτως καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός· φύσις ἄρα ἐστὶν ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἡρεμίας, ἐν ᾧ ἐστὶ πρῶτως καθ' αὐτὸ καὶ μὴ κατὰ συμβεβηκός.

III.

De diversis φύσεως apud philosophos significationibus.

Iam de hoc principio ita videtur agendum, ut in quo positum sit ostendatur. Quem ad finem diversae percensendae sunt significationes, quibus ipse Aristoteles φύσεως vocem adhiberi narrat. Duo autem potissimum sunt loci¹, quibus de hac re loquitur. Ex quibus locis, qui quidem verbis non re inter se differunt, quae huc potissimum pertinent, deinceps proferamus.

Ac primum quidem φύσις dicitur earum, quae nascuntur, rerum generatio: φύσις λέγεται ἕνα μὲν τρόπον ἢ τῶν φυομένων

in anima πρῶτως inesse dicitur, non enim medio ullo indiget; neque vero inest καθ' αὐτὸ: si esset, animae notione virtus contineretur, nec ulla esset anima virtute carens. — Ubicunque autem qualitas quaedam ipsa rei notione cohibetur, ea et πρῶτως et καθ' αὐτὸ subesse putanda est. Quidquid igitur καθ' αὐτὸ dicitur, id in notione rei inesse oportet, quidquid πρῶτως dicitur, cum rei natura coniunctum esse potest id quidem, non necesse est.

¹ Exstant loci Mtp. Δ. 4. 1014 b 16 sqq. Phys. B. 1. 193 a 9 sqq.

γένεσις; deinde id quod subest rebus nascentibus, ex quo ut ex materia vel substrato fiunt: ἓνα δὲ ἐξ οὗ φύεται πρῶτον¹⁾ τὸ φύομενον ἐνυπάρχοντος, tum id, unde in unaquaque rerum natura natarum, quatenus haec ipsa res est, primus inest motus: ἔτι ὅθεν ἡ κίνησις ἡ πρώτη ἐν ἐκάστῳ τῶν φύσει ὄντων ἐν αὐτῷ ἢ αὐτῷ ὑπάρχει²⁾.

Paulo post ea φύσει significatio, quae ad materiam pertinet, adcuratius explicatur. Indicatur enim substratum, quod per se sine ulla specie aut figura omnibus rebus existimatur subesse: ἔτι δὲ φύσις λέγεται ἐξ οὗ πρῶτου ἢ ἔστιν ἢ γίγνεται τι τῶν φύσει ὄντων ἀρρυθμίτου ὄντος καὶ ἀμεταβλήτου ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς αὐτοῦ, οἷον ἀνδριάντος καὶ τῶν σκευῶν τῶν χαλκῶν ὁ χαλκός ἡ φύσις λέγεται, τῶν δὲ ξυλίνων ξύλον· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐκ τούτων γάρ ἐστιν ἕκαστον διακωζομένης τῆς πρώτης ὕλης (ibid. 26).

Eadem de re fusius disputatur in Physicorum libris eoque consilio, ut simul patefiat, quibus usi rationibus non nulli philosophi materiam esse φύσιν censuerint. Id enim esse iudicabant ens ipsum et veram rerum naturam essentiamque 'τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν φύσει ὄντων' quod omnibus quo cunque modo figuratis corporibus primo proprieque subesset 'τὸ πρῶτον ἐνυπαρχον ἐκάστῳ' quodque per se figura carens ipsum eandem semper vim haberet; nam, quae oriri viderentur perireque res singulares, nihil esse nisi illius adfectus, habitus, dispositiones 'τὴν δ' οὐσίαν οὖσαν ἐκείνην' ἢ καὶ διαμένει ταῦτα πάσχουσα συνεχῶς. Tale autem substratum alii aliud ponebant 'διόπερ οἱ μὲν πῦρ, οἱ δὲ γῆν³⁾ οἱ δ' ἀέρα φασίν, οἱ δὲ ὕδωρ, οἱ δ'

¹ Adnotat Bekkerus 'πρῶτου corr. E' quam lectionem recipiendam censeo; cf. de hac re: Bonitz: Observationes criticae in Aristotelis libros metaphysicos p. 52.

² Cum ceteris codd. legendum est ἐν αὐτῷ ἢ αὐτῷ, id quod unice verum esse e constanti Aristotelis usu intellegitur; unus cod. E praebet ἢ αὐτῷ. — Res exemplis confirmatur a Bonitzio l. l. p. 135, a Schweglero 'Die Metaphysik des Aristoteles' III p. 200.

³ Verba si respexeris 'οἱ μὲν πῦρ, οἱ δὲ γῆν' κτλ., quae in Metaphysicis libris (1014^b 33) eadem leguntur, non sine causa putaveris fuisse, qui terram solam substantiam naturamque omnium rerum poneret. Id quod ab Aristotele non semel negatur: (Phys. 187^a 12 sqq.) οἱ μὲν γὰρ ἐν ποιήσαντες τὸ ὄν σῶμα τὸ ὑποκείμενον, ἢ τῶν τριῶν τι ἢ ἄλλο κτλ. (τὴν γὰρ γῆν οὐδεὶς ἠξίωσεν ὑποθέσθαι μόνην διὰ τὸ δυσκαλλίστων ad-

ἐνια τούτων, οἱ δὲ πάντα ταῦτα τὴν φύσιν εἶναι τὴν τῶν ὄντων. ὁ γάρ τις αὐτῶν ὑπέλαβε τοιοῦτον εἶτε ἐν εἶτε πλείω, τοῦτο καὶ τοσαῦτά φησιν εἶναι τὴν ἅπασαν οὐσίαν, τὰ δὲ ἄλλα πάντα πάθῃ τούτων καὶ ἔξεις καὶ διαθέσεις.

Quibus praemonitis satis erit manifestum, quid sibi velint verba 'ἐνα μὲν οὖν τρόπον οὕτως ἡ φύσις λέγεται ἡ πρώτη ἐκάστῳ ὑποκειμένη ὕλη τῶν ἐχόντων ἐν αὐτοῖς ἀρχὴν κινήσεως καὶ μεταβολῆς'.

Iam de ea significatione agendum est, qua φύσις dicitur rerum forma, qua quid quaeque sit res definitur: 'ἄλλον δὲ τρόπον ἡ μορφή καὶ τὸ εἶδος τὸ κατὰ τὸν λόγον' (193^a 30).

Cuius rei hae fere causae adferuntur. Ut ars dicitur, quod secundum artem est et quod artificiosum, ita et natura dicitur, quod est secundum naturam et naturale. Namque ut illic non id dixeris artem vel secundum artem esse, quod fieri quidem possit lectica, ipsam autem lecticae formam nondum habeat, ita etiam in rebus naturalibus id, quod non nisi potentia caro vel os est, suam habere naturam non censeas, antequam carnis vel ossis formam accipiat.

Porro ἡ φύσις, quae vocatur generatio, nihil est nisi via ad naturam et certam quandam formam; a forma autem, in quam intravit, non a materia, a qua profecta est, omnis res nominatur. Itaque 'ἄλλον τρόπον ἡ φύσις ἂν εἴη τῶν ἐχόντων ἐν ἑαυτοῖς κινήσεως ἀρχὴν ἡ μορφή καὶ τὸ εἶδος οὐ χωριστὸν ὃν ἄλλ' ἢ κατὰ τὸν λόγον' (193^b 3 sqq.).

Verbis οὐ χωριστὸν ὃν docet nos Aristoteles eam esse intellegendam formam, quae rem singularem ita constituat, ut a materia separari non possit nisi mente ac cogitatione.

Ab hac φύσει significatione cum vox transferatur ad οὐσίας cuiuslibet generis indicandas, etiam ceterorum corporum non naturalium formae omniumque rerum qualitates habitusque φύσει quodam modo dicuntur: μεταφορᾷ δ' ἤδη καὶ ὅλως πᾶσα οὐσία φύσις λέγεται διὰ ταύτην, ὅτι καὶ ἡ φύσις οὐσία τίς ἐστιν (1015^a 11).

Res autem singulares ipsas, quippe quae constent ex ὕλῃ

notat Simplicius I. I. p. 149) Mph. 988^b 29 καὶ πρὸς τοῦτοις τὸ ῥαδίως τῶν ἀπλῶν σωματῶν λέγειν ἀρχὴν ὅτιοῦν πλὴν γῆς alii, ex quibus, quae supra de scriptura iudicavimus, inlustrantur.

καὶ εἶδει et φύειν in se contineant, non tam φύσεις appellandas quam φύει esse censet Aristoteles: τὸ δ' ἐκ τούτων φύεις μὲν οὐκ ἔστι. φύει δὲ, οἷον ἄνθρωπος (193^b 5).

IV.

Τὴν φύειν, quae est principium motus quietisve, Aristotelis sententia in rerum forma positam esse.

Indicavimus fere modos, quibus φύσει voce utebantur veteres philosophi. Sed quo modo cunque interpretaberis τὴν φύειν sive ut sit rerum generatio, sive origo et causa motus, sive materia sive forma rerum; non poteris dicere quid tandem sit ἡ φύεις, nisi perspexeris, in qua re causa illa motus posita sit; nam tolle hoc principium, iam τὴν φύειν sustuleris ipsam.

Itaque variae, quas modo commemoravimus, eiusdem vocis significationes non tam diversae possunt esse, quam primo obtutu videntur. Immo ad eandem omnes rem referendae sunt, quae quidem res ab aliis aliter definiebatur. Quaecunque autem est ea res, quae φύεις habetur, quoniam ab ea corporum naturalium generatio eo differt quod eius mera est actio, causa autem et origo motus, quo res naturales per se moventur, nihil nisi appellatione diversa est, duo restant, in quibus ea quaerenda est: ὕλη et εἶδος.

Ex tota autem quam persecuti sumus disputatione, utrum materia an forma rerum rectius appellaretur φύεις, satis cognovimus Aristotelem ab eorum parte, qui materiam esse φύειν contenderent, longe distare. Quorum sententiam, cum defendentem facit Antiphontem quendam, ipse causam agit eorum, qui in forma potius τὴν φύειν cernendam esse arbitrentur: nam quae (Phys. 193^b 6) leguntur 'καὶ μάλλον αὕτη φύεις τῆς ὕλης¹· ἕκαστον γὰρ τότε λέγεται κτλ. non ab aliorum ratione

¹ Verba 'καὶ μάλλον αὕτη φύεις τῆς ὕλης' a Porphyrio (secundum Simplicium l. I. p. 227) ad τὸ σύνθετον id est rem singularem referuntur; ὅπερ (τὸ σύνθετον scil.) κἂν εἰ μὴ φύεις ἐστὶ κυρίως, ἀλλὰ φύει, ἀλλ' ὁμως μάλλον φύεις ἐστὶ τῆς ὕλης, διότι τὸ εἶδος μάλλον φύεις ὢν ἐν ἑαυτῷ ἔχει; quem equidem non audiendum esse censeo. Nam primum αὕτη pronomen, quod est subiectum sententiae καὶ μάλλον αὕτη φύεις τῆς ὕλης grammaticae vix aliter referas nisi ita, ut substantivo praecedenti 'μορφῆς' respondeat. Tum in proxime et antecedentibus et sequentibus

videntur petita, ut illa, quae paulo ante (193^a 9) δοκεῖ δ' ἡ φύσις καὶ ἡ οὐσία τῶν φύσει ὄντων ἐνίοις εἶναι τὸ πρῶτον ἐνυπάρχον ἐκάστῳ ἀρρυθμικὸν καθ' ἑαυτό.

Sed quid probabilia sequimur cum certa sint in promptu! Exstant enim verba, ex quibus, quid Aristoteles de hac re opinatus sit, statim patet, in quarto Metaphysicorum libro eodem, de quo supra egimus, loco. Ibi enim Aristoteles, postquam ostendit, quis potissimum apud philosophos φύσεως vocis esset usus, quae disseruit, complectitur hisce verbis (1015^a 13): ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων ἡ πρώτη φύσις καὶ κυρίως λεγομένη ἐστὶν ἡ οὐσία, ἡ τῶν ἐχόντων ἀρχὴν κινήσεως ἐν αὐτοῖς ἢ αὐτά· ἡ γὰρ ὅλη τῇ ταύτης δεκτικὴ εἶναι λέγεται φύσις καὶ αἱ γενέσεις καὶ τὸ φύεσθαι τῇ ἀπὸ ταύτης εἶναι κινήσεις· καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῶν φύσει ὄντων αὕτη ἐστὶν ἐνυπάρχουσα πῶς ἢ δυνάμει ἢ ἐντελεχείᾳ¹. Quae verba, cum nulla sit causa, cur ab Aristotele abiudices,¹ nemini iam, opinor, dubium potest esse, quin Aristotelis sententia ἡ φύσις, proprie dicta rerum sit forma, atque earum quidem rerum, quibus principium movendi primo ab initio per se insitum sit. Namque οὐσία vocem hoc loco ita esse intellegendam, ut sit rerum forma, verba docent 'ἡ γὰρ ὅλη τῇ ταύτης δεκτικὴ εἶναι λέγεται φύσις'.

Quae cum cognoverimus, etiam si ab Aristotele ipso non nullis locis ἡ ὅλη appelletur φύσις, non est, cur de sententia desistamus.

Ac ne quid dubii relinquatur, quod volumus, certis verbis invenimus enunciatum: οὐσίαν sive formam rerum φύσιν esse habendam, quia in ea principium illud motus consistat².

id unum ostendere studet Aristoteles formam rectius et verius quam materiam φύσιν appellari; verba τὸ δ' ἐκ τούτων φύσις μὲν οὐκ ἐστὶ, φύσει δέ' orationis tenori inserta sunt. Quare Simplicio adsentimur monenti: εἰπὼν δὲ μεταξὺ περὶ τοῦ συνθέτου ἐπάγει τὰ λοιπὰ περὶ τοῦ εἶδους καὶ μᾶλλον κτλ.

¹ Non defuerunt, qui totum hunc Metaphysicorum librum subditum esse contenderent; (cf. Prantelium in Aristoteles' Vier Bücher über das Himmelsgebäude und zwei Bücher über Entstehen und Vergehen p. 510 adnot. 37 —) qui quidem usque eo audaciores in re suspicanda quam in demonstranda acriores se praeberunt.

² Si forte quis dubitet probare, quae posteriore enarravimus loco, nobis statim adsentietur, cum Graecorum verborum perviderit structuram. Sententiae enim, quae a verbis incipit καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως sub-

Idem est, quod in *Physicis* libris eodem loco, de quo modo egimus, sic docetur: omnes res, in quibus tale inest principium, φύσιν habere dicuntur, 'φύσιν δ' ἔχει, ὅσα τοιαύτην ἔχει ἀρχήν' sunt autem omnes eae οὐσίαι; quae vox cum sit ambigua, nam et ὕλη ita quodam modo appellatur et εἶδος et imprimis, quae ex ὕλῃ et εἶδει constant, res singulares, explicandi causa additur: ὑποκειμένον γάρ τι καὶ ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν ἡ φύσις αἰεί. Verbis autem ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶν, ut saepissime, ab Aristotele forma designatur sive qualitas, quae inhaeret substantiae. Si igitur ἡ φύσις ἐν ὑποκειμένῳ αἰεί esse dicitur, rerum forma non esse non potest.

Quod ex his locis de φύσει notionem cognovimus, multis aliis locis prorsus confirmatur; quos quidem omnes adferre non videtur necessarium esse. Sed ne in angustiis versari videamur, etiam eis aliqua ex parte mos gerendus est, qui vim probationis in uno testimoniorum numero positam esse censeant. Perlegant igitur velim, quae de rerum principiis, praecipue de tribus posterioribus, in secundo *Physicorum* libro (198^a 21) disputata sunt. Cuius disputationis summa haec fere est.

Quoniam quattuor inventa sunt rerum principia, physici est de unoquoque eorum ita quaerere, ut, quid valeat ad singulas res constituendas, appareat. Tria autem principia in unum plerumque cadunt, namque τὸ τί ἐστὶ et τὸ οὐ ἕνεκα unum sunt, τὸ δ' ὅθεν ἡ κίνησις πρῶτον specie cum hisce congruit: namque homo hominem generat. — Quid autem sit, τὸ τῷ εἶδει ταῦτὸ τοῦτο, haud difficile est cognitu et ex hisce similibusque satis apparebit: ἡ γὰρ τέχνη ἀρχὴ καὶ εἶδος τοῦ γενομένου ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ ἢ δὲ τῆς φύσεως κίνησις ἐν αὐτῷ ἀφ' ἐτέρας

iectum est αὐτῇ, id est οὐσία. Quod praedicatum cum articulo est coniunctum, non iam te offendet; principium enim, quod quaeritur, est unum atque certum, sexcentiens iam memoratum; cum igitur dicit Aristoteles αὐτῇ ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως (τῶν φύσει ὄντων) hoc dicit: forma rerum est principium illud unum et verum, de quo tota haec quaestio. —

Simili usus vi loquendi in proxime antecedentibus dicit Aristoteles 'ἡ πρώτη φύσις ἐστὶν ἡ οὐσία ἢ τῶν ἐχόντων' κτλ. ubi Alexander omit- tens articulum scribit: ἡ πρώτη φύσις καὶ κυρίως λεγόμενη ἐστὶν οὐσία ἢ τῶν ἐχόντων, cui non adstipulamur (cf. Bonitz: *Alexandri Aphrodisiensis commentarius in libros Metaphys. Aristotelei* p. 319, 1).

De hoc articuli usu imprimis apud philosophos vide Neuhaeuser: *Anaximander Milesius* p. 14 sq.

οὐσα φύσεως τῆς ἐχούσης τὸ εἶδος ἐνεργείᾳ (735^a 2) et item καὶ ὑφ' οὗ ἡ κατὰ τὸ εἶδος λεγομένη φύσις ἡ ὁμοειδής. αὕτη δ' ἐν ἄλλῳ· ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ (1032^b 24); cum quibus comparanda sunt haec: ἐπὶ μὲν δὴ τινων καὶ φανερόν ὅτι τὸ γεννῶν τοιοῦτον μὲν οἶον τὸ γεννῶμενον, οὐ μέντοι τὸ αὐτὸ γε, οὐδ' ἐν τῷ ἀριθμῷ ἀλλὰ τῷ εἶδει, οἶον ἐν τοῖς φυσικοῖς· ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ (1033^b 29) eius enim, qui gignit, forma specie eadem est atque eius, qui gignitur, atque illius quidem actu huius potentia forma est. Sin autem principium, quod inest in generantibus, a forma eorum, quae generantur numero tantum diversum esse dicitur, sequitur, ut ab Aristotele rerum forma habita sit causa motus.

Idem probare volunt, quae in secundo de Gen. et Corr. libro leguntur (333^b 3 sqq.), ubi Aristoteles docere studet, quam absurda eorum sit sententia, qui res singulares ex mera atque fortuita corporum immutabilium concursione oriri velint. Negat enim eorum quemquam dicere posse qui fiat, ut res mutantur aut natura gignantur; namque naturam certis modis legibusque operari. Itaque quaerit ex eis, qui fiat, ut ex homine fere semper homo vel ex tritico triticum nascatur et non olea? Igni aut terra id non effici, nec magis φιλία aut νεῖκει. Quibus expositis quid sibi videatur, sic proponit (333^b 13): τοῦτο δ' ἐστίν, inquit, ἡ οὐσία ἡ ἐκάστου ἀλλ' οὐ μόνον 'μίξις τε διάλλαξις τε μιγέντων' ὥσπερ ἐκείνός φησιν. ('Ἐμπεδοκλής.) τύχη δ' ἐπὶ τούτων ὀνομάζεται ἀλλ' οὐ λόγος· ἔστι γὰρ μιχθῆναι ὥς ἔτυχεν. τῶν δὲ φύσει ὄντων αἴτιον τὸ οὕτως ἔχειν, καὶ ἡ ἐκάστου φύσις αὕτη περὶ ἧς οὐδὲν λέγει. Causa igitur movendi vel gignendi Aristotelis sententia rerum naturalium est essentia 'ἡ οὐσία ἡ ἐκάστου' sive forma vel qualitas 'τὸ οὕτως ἔχειν', atque haec essentia vel forma rerum φύσις esse dicitur, quam qui negleget, nihil de φύσει docebit.

Iam cum Schweglero¹ non miramur, quod in duodecimo Metaphysicorum libro res singulares ex ὕλῃ et φύσει constare dicuntur, ubi Aristoteles (1070^a) οὐσίαι δὲ τρεῖς, ἡ ὕλη τότε τι οὐσα τῷ φαίνεσθαι . . . ἡ δὲ φύσις τότε τι, εἰς ἣν καὶ ἔστι τις· ἔτι τρίτη ἡ ἐκ τούτων ἡ καθ' ἕκαστα οἶον Σωκράτης ἡ Καλλίας.²

¹ cf. Schwegler. I. I. vol. IV p. 242 'Die Form nennt Aristoteles hier in etwas ungewöhnlicher Terminologie φύσις'.

² Alexander ad locum satis breviter et commode adnotat (I. I. 649/32)

Quid igitur sit ἡ πρώτη φύσις καὶ κυρίως λεγομένη vel potius, in quo ab Aristotele ponatur, ex eis, quae disputavimus nemo non cognoscet. Namque si ἡ φύσις definitur principium motus, quod corporibus primo proprieque sit insitum, si porro hoc principium motus rerum οὐσίᾳ et εἶδει continetur, sequitur, ut ἡ φύσις in essentia atque forma rerum consistat.

Atque, quam recte haec sint disputata, inde intellegitur, quod ab Aristotele rerum essentia vel forma certis verbis φύσις appellatur.

V.

Quo modo ea forma, quae φύσις appellatur, ad ipsas se habeat res.

Sed statim exoritur quaestio, quam ratione forma rerum φύσις sit habenda. Hanc autem rationem explanare fere idem est atque ostendere, quo modo materia cum forma, si fas est dicere, coniuncta sit. Quae res facilius sentitur quam describitur. Materia enim et forma corporum naturalium adeo unum sunt ens ut vix altera ab altera seiuncta cogitari possit. Nam quae est materia sine ulla forma aut quae est forma sine ulla materia! Quam ob rem Aristoteles, ut doceat, quae sit physicorum contemplandi ratio, simili quodam uti solet atque plerumque quidem τῷ κυμῷ. Res invenitur cum aliis locis tum initio sexti Metaphysicorum libri (1025^b 30), ubi, quae sit metaphysicorum definiendi ratio, quae physicorum, sic fere diiudicatur.

Quidquid definitione complectimur et ita indicamus ut, quid sit, appareat, aut sic se habet ut τὸ κυμὸν aut ut τὸ κοῖλον; quae prorsus inter se differunt: simi enim voce qualitas quaedam designatur una cum materia, cui inhaeret; significat enim τὸ κυμὸν nec 'nasum' solum nec 'conca-vum' sed 'nasum conca-vum', id est qualitatem materiae informatam; τὸ κοῖλον autem loquendi usu sic adhibetur, ut indicet meram qualitatem a materia sensili cogitatione seiunctam. Quod qui fieri possit, quaeris?

λέγει δὲ φύσιν καὶ τότε τι καὶ ἔστιν τὸ εἶδος· ἐκ παραλλήλου γὰρ ταῦτα κεῖται. τὸ δὲ εἰς ἣν ἀντὶ τοῦ εἰς ἣν φύσιν καὶ εἶδος ἡ γένεσις ἐστίν. πᾶσα γὰρ γένεσις ὁδὸς ἐστίν εἰς εἶδος τι.

Facile id quidem dictu. Videsne κοῖλον posse appellari quamcunque rem, quoad concava sit, τιμὸν autem nisi de nasi quadam specie omnino non dici? Itaque, si quis κοῖλον dicat, nulla re tanquam subiecta addita, nihil volt nisi ut qualitatis imago sive notio mente concipiatur, quae est metaphysicorum cogitandi ratio; qui τιμὸν dicit, quippe quod non nisi in certa corporis parte inveniatur, qualitatem indicat materiae ita informatam, ut ne cogitatione quidem separari possit.

Si igitur Aristotelis sententia res naturales similiter atque τὸ τιμὸν considerandae sunt, satis liquet, quo modo et forma rerum φύσις sit habenda, et quo modo physicis, quid res sint, exquirendum sit: 'εἰ δὴ πάντα τὰ φυσικὰ ὁμοίως τῷ τιμῷ λέγονται, οἷον ῥίς, ὀφθαλμός, πρόσωπον, κάρξ, ὄκτοῦν, ὅλως ζῶον, φύλλον, ῥίζα, φλοιός, ὅλως φυτὸν (οὐθενὸς γὰρ ἄνευ κινήσεως ὁ λόγος αὐτῶν, ἀλλ' αἰεὶ ἔχει ὕλην) δῆλον πῶς δεῖ ἐν τοῖς φυσικοῖς τὸ τί ἐστι ζητεῖν καὶ ὀρίζεσθαι' (1025^b 34).

Quod quamvis ex similitudine adhibita satis iam sit in aperto, tamen ut res pro ea qua est gravitate quasi ex omnibus partibus perspiciatur, non praetereunda videntur, quae eadem de re alia ratione in secundo Physicorum libro sunt exposita. Ut enim eo loco, quem modo tractavimus, cum metaphysicis sic hoc cum mathematicis disciplinis ita comparatur physicorum doctrina, ut termini eius atque fines constituentur. Non est huius loci singula persequi, quae ab Aristotele in utramque partem disputantur; quae huc potissimum pertinent, summatim referamus.

Ac primum quidem et mathematici est et physici de corporibus quaerere eorumque accidentibus, punctis, lineis, planis, dimensionibus neque vero utriusque eodem modo; huius enim est una cum figura et materiam corporum cognoscere; ille formas figurasque considerans materiam prorsus negligit; tum de corporum accidentibus alter sic agit ut de rebus per se constantibus, alter quoad inhaerent corporibus, quorum species constituunt. Itaque mathematicis licet a corporibus separare accidentia nullo exoriente errore, physicis idem facere non licet. Id quod statim apparere ait Aristoteles, si quis fines utriusque artis constituere conetur. Constituit autem hisce (194^a 2): 'τὸ μὲν γὰρ περιττὸν ἔσται καὶ τὸ ἄρτιον καὶ τὸ εὐθύ καὶ τὸ καμπύλον, ἔτι δὲ ἀριθμὸς καὶ γραμμὴ καὶ σχῆμα ἄνευ κινήσεως,

εἰς αὐτὴν δὲ καὶ ὁστοῦν καὶ ἄνθρωπος οὐκέτι, ἀλλὰ ταῦτα ὡς περὶ
ῥίς τιμὴ ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ καμπύλον λέγεται¹.

Quoniam, quid haec sibi velint, supra vidimus, physicorum
quaerendi rationem cum Themistio, (l. l. p. 167) simile τοῦ τιμοῦ
enarranti hisce verbis complectemur: 'οὕτως καὶ περὶ τῶν φυσικῶν
λεκτέον, ὡς ἐν ὕλῃ μὲν καὶ μεθ' ὕλης ὄντων, τὸ μέντοι
εἶναι ἃ ἐστὶ παρὰ τοῦ εἶδους ἐχόντων, ὥστε καὶ ὁ ὀριζόμενος
προσχρήσεται μὲν τῇ ὕλῃ ὀριεῖται δὲ κατὰ τὸ εἶδος'.

Eodem pertinet, quod Aristoteles in Metaphysicis physicam
discernens artem a ceteris philosophiae disciplinis de eadem re
iudicat: '(1025^b 26) ἡ φυσικὴ θεωρητικὴ τις ἂν εἴη, ἀλλὰ θεω-
ρητικὴ περὶ τοιοῦτον ὃν ὃ ἐστὶ δυνατόν κινεῖσθαι καὶ περὶ
οὐσίαν τὴν κατὰ τὸν λόγον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οὐ χωριστὴν μόνον'.¹

His igitur similibusque verbis docemur rerum naturalium
formam, quae quidem materiae sit insita, sive, ut Graece dicitur,
'τὸ ἔνυλον εἶδος'

primo proprieque φύσιν esse considerandam.

¹ Verba οὐ χωριστὴν μόνον ne quis perverse accipiat, monendum
videtur corpora naturalia ab Aristotele ἀχώριστα sive οὐχωριστὰ appellari,
quippe quorum forma a materia separari non possit. Itaque formula οὐ
χωριστόν, pro una orationis parte habenda est, nec licet construere οὐ μόνον
χωριστόν sed μόνον οὐ χωριστόν. Quare Alexandros (l. l. 409/13)
εἰπὼν δὲ ὅτι περὶ οὐσίαν τὴν κατὰ τὸν λόγον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ προσ-
θεὶς τὸ 'οὐ χωριστὴν μόνον' δοκεῖ λέγειν ὅτι περὶ εἶδος ἐστὶν οὐ χω-
ριστόν μόνον ἀλλὰ καὶ ἀχώριστον. οὐ τοῦτο δὲ λέγει ὅτι καὶ περὶ χω-
ριστόν ἐστι, καὶ περὶ ἀχώριστον, ἀλλὰ τὸ οὐ χωριστόν μόνον ἀντὶ τοῦ
μόνον οὐ χωριστόν εἶπεν, ἥτοι περὶ οὐσίαν μόνον ἀχώριστον καὶ μὴ δυ-
ναμένην χωρίζεσθαι τῇ ὕλῃ.